

ԱՆԱԾԻՏ

ՀԱՅՆԳԵՍ ԱՄՍԵԱՅ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒՆԵՍԱԿԱՆ

Գ. ՏԱՐԻ

ՅՈՒՆԻՒՍ 1901

ԹԻԻ 1

ՊՊՐՈՑՆ ՈՒ ԵԿԵԼ ԵՅԻՆ

Արտասահմանի թերթերը ծանուցին որ Պ. Մանթաշեան խոստացեր է ստանձնել բոլոր ծախքերը Բարեգի մէջ հայկական եկեղեցիի մը կառուցման: Այդ զաղափարին իրազործումն աւելի դրական փուլի մը մէջ մտած կրնանք ուրեմն համարել: Հարուստներու խումբի մը համաձայնութիւնը բաւական երկայն տեւելու եւ նոյն իսկ բնաւ արդիւնքի չյանգելու վախը կարող էր ներշնչել: Երբ միակ հոնձ մը՝ եւ անսահման հարստութեան տէր եղող անձ մը ինչպէս Պ. Մանթաշեան, յանձն կ'առնէ այդ գործը իր ուրոյն միջոցներովն իրականացնել, շատ աւելի հաւանական կը դառնայ որ Բարեգի շառութիւնը չուշանայ եկեղեցի մը ունենալու:

Եւ եկեղեցին, այս պայմաններուն մէջ, պիտի անշուշտ ըլլայ այն վայելուչ ու գեղեցիկ շէնքը զոր կը բաղձանք տեսնել Սէնի ափանց վրայ, քանի որ Պ. Մանթաշեան, ինչպէս մեզի կը հաղորդեն, որոշած է շատ խոշոր գումար մը յատկացնել այդ գործին:

Բարեգի մէջ հայկական ոճով սիրուն մասուրու մը կանդնուելը, նախորդ յօդուածովս ըսեր էի արդէն, օգտաւէտ ձեռնարկ մըն է՝ ազգային տեսակէտով. եւ Պ. Մանթաշեան շնորհաւորութեան արժանի է՝ իր աղբիւր այս ծառայութիւնը մատուցանել յօժարելուն համար: Բայց լոկ մատուռ մը կանգնելով շատանալը, առանց զիտու մարմին մը չիսնել ըսել է: Այս մասին տեսութիւններս յայտնեմ էի «Անա-

հիտ»ի նախորդ թուով. հիմա որ զաղափարը իրագործուելու մօտ է, առաւել քան երբեք պէտք կը զգամ կրկնելու եւ շեշտելու դիտողութիւնը զոր ներկայացուցեր էի: Ազգիկ արդի բարոյական կացութեանը մէջ, եկեղեցին՝ միս-մինակ՝ ամբողջութիւն մը չի կազմեր: Եկեղեցի մը եւ զարդ մը, քովէ քով, ահաւասիկ իրական ամբողջութիւնը: Եւ երկուքէն կարեւորագոյնը, — այսօր բոլոր Հայերը համազուտ՝ են այս բանին, — գպրոցն է:

Այն ստուար գումարը զոր կ'ըսեն թէ Պ. Մանթաշեան խոստացեր է յատկացնել եկեղեցիի մը կառուցմանը, կրնայ, իթէ ծրարքին մէջ մէկ քանի փոփոխութիւններ մտցնել, բաւել այդ «ամբողջութիւնը» մեզի տալու:

Արդէն, նոյն իսկ եկեղեցիին կառուցումը, այն ձևով որով մեզի կը հաղորդեն թէ պիտի կատարուի ան, քննադատելի կողմեր ունի: Կ'ըսուի թէ Պ. Մանթաշեան կ'ուզէ որ եկեղեցին անպատճառ Շանգ-էլիզէի թաղին [մէջ կառուցուի եւ թէ փափաք ունի գնել ժանկուժան փողոցը դանուաղ հող մը որ 3-400,000 ֆրանք կ'արժէ: Շանգ-էլիզէի թաղին մէջ, որ Բարեգի ամենէն հարուստ թաղն է, անիմաստ է հայկական եկեղեցի մը կառուցանել: Նախ, այդ թաղը շատ հեռու է Բարեգի հայ զաղութիւն զանապստ հատուածներուն բնակած տեղերէն, եւ եկեղեցին անշուշտ պէտք է որ դաղութիւն համար կառուցուի եւ ոչ թէ Շանգ-էլիզէի օտարազգի միլիոնատէրներուն համար: Յետոյ, 400,000 ֆրանք արժող հողի մը վրայ քանի մը հարիւր հազար ֆրանք ալ ծախսելու է որպէս զի տեղին ու հողին արժանի չէնք մը երեւան գայ: անպիտան գումար մը պիտի վատ-

հուճի ուրեմն, եւ ազգի արդի վիճակին մէջ, ուր ամենակենսական հաղթարաւոր պահանջներ առանց նպաստի կը մնան, դալթականացուցիչ հանդամանք մը կրնայ ունենալ այդքան մեծ գումարի մը լոկ եկեղեցի կառուցանելու դադափարին համար մխտուխը։ Աստուծոյ գաւազէն չմտնող որ մեծահարուստ թաղի մը մէջ, շքեղօրէն կառուցուած եկեղեցիի մը պահպանումը տարեկան կը լոր գումարի մը պէտք ունի։ Եւ կը տարակուսեմ որ Բարիչի հայ դպրոցը կարենայ այդ ծախքերը կանոնաւորապէս հոգալ։ Իսկ խօսք չկայ թէ Պ. Մանթաշեան որդեւոր ըլլայ նաեւ յաւելուածական գումար մը թողուլ՝ եկեղեցւոյն պահպանման ծախքերուն համար։

Շատ աւելի գործնական կը գտնեմ որ Բարիչի կեդրոնական թաղերէն մէկուն մէջ, յարմար ու վայելուչ, բայց աժան տեղ մը գտնել հողը, եւ փոխանակ մեծածախա եկեղեցիի մը, սիրուն փողբիկ մատուռ մը կառուցանեն Պ. Մանթաշեանի նուիրած գումարին մէջ մասովը, իսկ միւս մասը յատկացնեն, կէս մը եկեղեցիին պահպանմանը համար կառուածներ գտնելու, եւ կէս մըն ալ եկեղեցիին մօտ դպրոց մը հաստատելու, կամ գոնէ դպրոցի մը սաղմը ստեղծելու, որ յետոյ՝ ուրիշ նուիրատուութիւններով որոնք չեն կրնար պակսիլ, բնական ու ինքնաբերական զարգացումով մը պիտի ընդարձակուի եւ դասակարգութեան կարեւոր հիմնարկութիւնը գործանքաբեկ է որ ազգը ունենայ Բարիչի պէս մատուռական կեդրոնի մը մէջ։

Եկեղեցիի մը չէնքը տալով Բարիչի Հայտնութեան Պ. Մանթաշեան իր մէջ ժամանոյքին ետակար ու ամուլ գոհացում մը չտրուած կ'ըլլայ, կառուցանելով ամբողջութիւնը բարոյական չէնքին որուն պէտք ունի ազգը, այսինքն տալով աղբիւր հայ դպրոց մը հայ մատուռի մը քով, Պ. Մանթաշեան կենդանի ու արգասանդ դրած մը կատարած կ'ըլլայ, եւ այն ատեն միայն իր ներսէնը կրնայ անցնիլ լազարեաններու, անբէշներու, Սամուէլ-Մուրատներու, Սանասարեաններու անուններուն, այսինքն մեր ամենէն աւելի սիրուած ու յարգուած անուններուն կարգը։

Տաճկահայոց կրած վիթխարի դժբաղդութիւններէն ի վեր, հայ հարուստներ, չափազանց սակաւթիւ բացառութիւններով, շատ քիչ զոհողութիւն յանձն առին Տաճկաստանի ողբապառ Հայտնութեան վերքերը դարմանելու համար։ Թուսաստանի մէջ, Ջանշեան

մը աւելի բան ըրաւ հայ որբերուն համար քան ու եւ չէ հայ հարուստ արտասանմանի մէջ, օտար մարդասէրները շատ աւելի գուրթ, անհնարութիւն եւ զոհողութիւն ցոյց տուին քան մեր հարուստներէն շատերը։ Մեր հարուստները, որոնց մէջ կան այնպիսիներ որոնք անձնապէս կարող էին բոլոր հայ որբերուն պահպանումը ստանձնել, բաւականացան մերթ ընդ մերթ գումարիկ մը նուիրելով այն կամ այն հանդանակութեան, գումարիկ որ իրենց հարստութեան բաղադրամասն աննշան «ողորմութիւն» մըն է եւ ոչ թէ յարգանքի արժանի «զոհողութիւն» մը։

Պ. Մանթաշեան շատ աւելի հարուստ քան այդ բոլոր Հայերը որոնք ազգին կրթական զարգացմանը համար իրենց դրամը չխնայեցին, կարող է աւելին ընել քան անոնք բոլոր մէկէն. ի մէ կախեալ է ապացուցանել թէ անոնց հողին իր մէջն ալ գոյութիւն ունի։

Կ'առաջարկեմ Բարիչի Հայոց թաղական խորհրդին, որուն մէջ այս դադափարին համախորհունը կը կարծեմ թէ կան արդէն, որ այս տեսութիւնները ներկայացնեն Պ. Մանթաշեանին։

Վայրկեանը յարմար է առաւել քան երբեք այս դադափարին իրականացմանը համար։ Այն հայ հարուստը որ պիտի կանգնէր Բարիչի մէջ դպրոց մը, որը կամ ազգատ հայ տղաքներուն միջնակարգ կանոնաւոր կրթութիւն մը տալու համար, պերճախօս հերքում մը տուած պիտի ըլլար օտարներու այն կարծիքին որով մեր հարուստները զարացած եւամուկներ կը նկատեն, ու գեղեցիկ ապացոյց մը մեր ցեղին մէջ համաբարձրութեան, զոհաբերութեան, կրթատիրութեան ոգիին միշտ վառ մնացած ըլլալուն։

Յաջորդ յօդուածով մը պիտի մանրամասնեմ այն պատճառները որոնք Բարիչի մէջ հայկական քուէժի մը հիմնարկութիւնն ինծի նշելու կուտան իբրեւ շատ կարեւոր բարեփոխում մեր ազգին համար, ու պիտի ուրուագրեմ այն կազմակերպութիւնը, ծրագրին ու դերը զոր այդ դպրոցն ըստ իս պէտք էր որ ունենար։

Ա. ՉՊԱՆՆԱՆ

